

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ШПІЦА РОКСОЛАНА ІГОРІВНА

УДК:37.016:78 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ЗНАЇНЬ УЧНІВ 7-8 КЛАСІВ НА
ІНТЕГРОВАНІХ УРОКАХ МУЗИКИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
ПОЛАТАЙКО Олена Михайлівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
доцент кафедри педагогіки мистецтва та
фортепіанного виконавства.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри теорії та методики
музичного мистецтва;

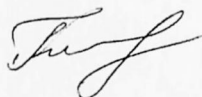
кандидат педагогічних наук,
Заслужений учитель України
НОВИКОВА Надія Валентинівна,
Бучанський НВК «СЗОШ I-III ступенів – ЗОШ I-III ступенів»
№ 4, учитель музичного мистецтва
та художньої культури.

Захист відбудеться «28» грудня 2017 року о 16.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «27» листопада 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасне суспільство характеризується як суспільство знань (knowledge society), яке перейшло на вищий етап розвитку, що зумовлює необхідність у компетентній особистості, здатній змінюватися відповідно до вимог соціуму. Це знаходить відображення у вітчизняній освіті, завдання якої – підготовка компетентного громадянина України, котрий має великий знаннєвий потенціал, творчо мислить та прагне вдосконалюватися протягом життя. Своєрідним індикатором визначення рівня компетентності особистості стають знання в комплексі з уміннями та навичками. Ці обставини детермінують необхідність нового розуміння самого поняття «знання».

Мистецтво по-особливному впливає на формування знань, оскільки саме воно має не лише інформаційну, але й емоційно-чуттєву складову, що зумовлює розгляд категорії в різних аспектах. Філософський аспект сучасного розуміння категорії «знання» представлено в працях В. Андрушенка, І. Зязюна, М. Кагана, В. Кременя та ін. У сфері мистецької освіти категорію «знання» висвітлювали О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Чайковська, В. Черкасов, О. Щолокова та ін.; художні знання, вміння і навички студентів вищої школи окреслили В. Давидкіна, А. Козир, О. Михайліченко та ін.; Г. Шевченко, О. Соколова досліджували інтегровані мистецькі знання майбутнього вчителя музики. Спільним у наукових працях є висвітлення пізнавальної природи формування знань, підкреслення впливу художнього досвіду на цей процес та визнання їх складовою системи світогляду людини.

У становленні особистості школяра роль мистецьких знань беззаперечна, оскільки саме мистецтво безпосередньо впливає на формування творчих здібностей, чуттєвої та емоційної сфери, розвитку художньо-образного мислення та формування світогляду. Підвалини теорії про вік, періодизації культурного та психічного розвитку школярів заклали Л. Виготський та С. Рубинштейн, особливості підліткового віку розглядали Д. Ельконін, Л. Божович, Ф. Дольто, В. Москалец, В. Вилюнас, Л. Лисенко та ін. Музичному та художньо-естетичному розвитку школярів підліткового віку присвячено наукові праці О. Ростовського, О. Хиженної, Л. Паньків, Ю. Черкашиної, Н. Новикової та ін.

Уроки музики в загальноосвітній школі розцінюються науковцями як засіб художньо-естетичного розвитку школярів шляхом взаємодії та взаємопроникнення різноманітних елементів мистецької інформації в свідомості учнів на основі осягнення художньо-образного змісту музичних творів. Вирішення проблеми художньо-естетичного розвитку з опорою на художнє пізнання науковці та методисти вбачають у використанні нових, нетрадиційних форм організації занять, застосуванні інноваційних засобів та прийомів навчання. Широкі можливості в цьому напрямку відкриває педагогічна інтеграція як основа цілісного підходу до вивчення мистецьких явищ, зокрема у формі інтегрованих уроків. Специфіку інтегрованих уроків та їх класифікацію на теренах України й

поза її межами розглядали Л. Дмитрієва, М. Іванчук, Л. Масол, Г. Поліщук, М. Тука, Б. Юсов та ін.

Формування мистецьких знань учнів 7-8 класів забезпечується програмами з «Музичного мистецтва» та «Мистецтва» через інтеграцію видів мистецтва, що сприяє розширенню художньої картини світу. Зростання обсягу навчальної інформації актуалізує проблему формування цілісних та якісних знань в умовах усунення міждисциплінарної відокремленості у викладанні предметів художньо-естетичного циклу.

Незважаючи на широкий спектр досліджень, проблему формування мистецьких знань учнів не можна вважати остаточно вичерпаною. Залишається нерозкритим поняття «мистецькі знання учнів 7-8 класів» та проблеми їх формування на інтегрованих уроках музики. Ця проблема зумовлена протиріччями, що виникають у процесі навчання: між великим обсягом навчального мистецького матеріалу та недостатнім рівнем засвоєння мистецької інформації школярами; між невідповідністю мистецьких інтересів школярів підліткового віку та творами, що пропонуються програмою.

Актуальність означеної проблеми, недостатній рівень її розробленості та необхідність вирішення зазначених протиріч зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М. П. Драгоманова з проблеми «Зміст, форми, методи та засоби удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики».

Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №13 від 26.06.2014 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №8 від 25.11.2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики.

Об'єкт дослідження – процес музичного навчання учнів 7-8 класів у загальноосвітніх школах.

Предмет дослідження – методика формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики.

Відповідно до поставленої мети дослідження визначено його основні **завдання**:

1. Визначити сутність поняття «мистецькі знання», розробити його зміст і структуру.
2. Висвітлити педагогічний потенціал інтегрованого уроку музики.

3. Теоретично обґрунтувати організаційно-методичну модель формування мистецьких знань учнів 7-8 класів.

4. Розробити діагностичний апарат, виявити рівні сформованості мистецьких знань на основі критеріїв та показників досліджуваного феномена.

5. Експериментально перевірити ефективність методики формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики.

Обґрунтованість та достовірність отриманих наукових результатів забезпечується застосуванням таких **методів** дослідження: *теоретичні* (аналіз наукової літератури з теми дослідження для розкриття поняття «мистецькі знання»; класифікація і систематизація теоретичних та експериментальних даних; аналіз навчальних планів, програм та підручників з музики, методичних розробок; моделювання навчального процесу, спрямованого на засвоєння мистецьких знань на інтегрованих уроках музики; *емпіричні* – методи збирання інформації (тестування, анкетування, педагогічне спостереження); педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний); вивчення досвіду роботи вчителів музики; *методи математичної статистики* – для визначення достовірної значущості отриманих у процесі експерименту результатів та *графічні* методи для оформлення результатів дослідження у вигляді таблиць, рисунків, діаграм.

Наукова новизна дослідження обумовлена тим, що *вперше*:

- визначено поняття «мистецькі знання учнів 7-8 класів», розроблено його зміст та структуру;

- теоретично обґрунтовано організаційно-методичну модель, розроблено та експериментально перевірено поетапну методику формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики, що ґрунтується на активізації творчо-пошукової діяльності підлітків шляхом створення колективних творчих проєктів з використанням авторських пісень;

- визначено наукові підходи оптимізації мистецьких знань учнів 7-8 класів: інтенціональний, тезаурусний, інтеграційно-культурологічний та аксіологічний;

- розроблено критеріальний апарат, надано змістову характеристику рівнів сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів;

конкретизовано специфіку та педагогічний потенціал інтегрованого уроку музики;

удосконалено діагностичні методики визначення рівня мистецьких знань учнів на уроках музики;

подальшого розвитку набули теоретичні та методичні засади мистецького навчання учнів підліткового віку, концептуальні підходи щодо активізації музично-пізнавальної діяльності школярів.

Теоретико-методологічною основою дослідження слугували: філософські концепції категорії «знання» (Ф. Бекон, І. Ільїнський, Ю. Смагін, Г. Ріккерт, В. Розанов, та ін.); наукові праці, в яких розкрито зв'язок знань з інформацією, свідомістю та досвідом (С. Бобришов, В. Гінецинський, С. Головін, І. Зязюн, С. Малінін, В. Седякін, А. Штиров та ін.); наукові теорії, що розкривають дотичні дефініції через множинність складових: «порожні клітини», «інформаційні множини», «ядра знань», «принцип збігу», «фрейми», «тезаурус» (З. Біменова,

М. Вдовіна, М. Гітис, П. Гросс, М. Калашник, І. Козловська, Вал. та Вл. Лукови, М. Мінський, С. Осокіна, Н. Самойлов, Ф. Тіхомірова та ін.); дослідження категорії «мистецькі знання» (І. Бичков, Т. Білан, В. Давидкіна, Т. Кириленко, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Н. Царьова, О. Чайковська, В. Черкасов, Ю. Черкашина, О. Щолокова та ін.); особливості операції художнього мислення (О. Полатайко); аксіологічні основи мистецького розвитку особистості (М. Вайновська, О. Рудницька, О. Сипченко, О. Вишневський, В. Краус та ін.); ключові ідеї інтеграції та інтеграційних процесів в освіті (Н. Бочкова, Н. Волкова, С. Гончаренко, І. Козловська, Н. Лаврентьева, Л. Масол, О. Соколова, С. Полянкіна, Є. Пузанкова, М. Сова, В. Салій, М. Фіцула та ін.); теоретичні та практичні аспекти використання інтегрованих уроків (А. Андрєєва, Г. Букресва, Л. Дмитрієва, С. Ковтунець, Г. Полішук, М. Тука та ін.); а також методичне забезпечення шкільних програм «Музичне мистецтво» (7 клас) та «Мистецтво» (8 клас) (Л. Масол, Л. Аристова, Л. Кондратова; О. Лобова; Л. Хлебнікова, Т. Наземнова, Н. Міщенко, Л. Дорогань; О. Коваленко, Г. Сотська, Г. Кузьменко, Ж. Марчук, О. Константинова, Л. Паньків, І. Гринчук, Н. Новикова, Н. Овіннікова; О. Гайдамака, Д. Галєгова, Н. Назаренко, Н. Чен, та ін.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та якісному впровадженні методики діагностування та формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики. Основні теоретичні положення та методичні напрацювання (збірка авторських пісень, уроки-сценарії, розроблений методичний комплекс) можуть бути використані для збагачення та розширення методичного забезпечення та навчального матеріалу підручників «Музичне мистецтво» та «Мистецтво», а також для практичної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження було представлено та обговорено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Музична культура й освіта Буковини в європейському вимірі» (м. Чернівці, 2013 р.), «Педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. Рудницької (м. Київ, 2013 р.), «Мистецька освіта у вимірах сучасності» (м. Київ, 2014 р.), «Педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. Рудницької (м. Київ, 2016 р.), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Київ, 2016 р.) та "Trends in the development of national and world science" (Nuremberg, Germany, 2016); на всеукраїнських конференціях: «Мистецька освіта в Європейському соціокультурному просторі ХХІ століття» (м. Мукачево, 2013 р.), «Мистецька освіта в Україні: проблеми теорії та практики (м. Київ, 2014 р.); на конференціях вчителів-методистів та вчителів-практиків Деснянського р-ну м. Києва (м. Київ, 2015-2016 рр.); щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, аспірантів та докторантів НПУ імені М. П. Драгоманова (м. Київ, 2013-2016 рр.); на засіданнях кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства, а також кафедри теорії і методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова (2013-2016 рр.).

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес СЗШ № 263 імені Євгена Коновальця м. Києва (довідка № 24 від 25.01.2017 р.), ЗОШ №19 м. Ужгорода (довідка №7 від 17.01.2017 р.), ЗОШ №18 м. Миколаєва (довідка № 11 від 23.01.2017 р.), ЗОШ № 2 м. Іршава (довідка № 1 від 11.01.2017 р.), ЗОШ №1 м. Іршава (довідка № 1 від 19.01.2017), ЗОШ №7 м. Хмельницького (довідка №7 від 22.01.2017 р.) та ЗОШ №1, смт. Чорний Острів (довідка № 246 від 30.12.2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження знайшли своє відображення в 14 одноосібних публікаціях, 6 з яких опубліковано в наукових фахових вітчизняних виданнях, 4 статті – у закордонних виданнях, 4 статті – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (245 найменувань, з них 10 – іноземною мовою). Робота містить 5 рисунків, 12 таблиць, що разом з додатками становлять 66 сторінок. Загальний обсяг дисертації складає 259 сторінок, з них – 169 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено його теоретично-методологічну основу, висвітлено наукову новизну й практичну значущість отриманих результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів розробленої методики, структуру та обсяг дисертації..

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади формування мистецьких знань учнів 7-8 класів»* - розкрито наукову генезу поняття «знання», визначено напрямки розгляду категорії «мистецькі знання», окреслено сутність поняття «мистецькі знання учнів 7-8 класів», визначено зміст та структуру досліджуваного феномена.

Поняття «знання» кореспондується неоднозначно: як істинне уявлення про щось, результат пізнавальної діяльності; сукупність ідей людини; узагальнений досвід пізнавальної та перетворюючої взаємодії з предметним явищем світу; сприйнята, осмислена, збережена в пам'яті і відтворена потрібної миті інформація для вирішення теоретичних та прикладних завдань; особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання; процес відображення дійсності.

На різних етапах свого становлення досліджуваний феномен розглядався по-різному. У період Античності науковці протиставляли поняття «думка» і «знання». Підвалини антагонізму та взаємодії понять «віра» та «знання» були закладені в Середньовіччі. Категорія «світське знання» була репрезентована в епоху Відродження. У цей період досліджуваний феномен розглядається в тісному зв'язку з мисленнєвими процесами, використанням можливостей розуму, зверненням до мистецтва при отриманні нової інформації (Ф. Бекон). В епоху Нового часу виділяють апіорне та апостеріорне знання. Представники неокантіанства (Г. Ріккерт) зміщують акцент зі співвідношення понять «пізнання

- знання» на «розуміння – знання». Згодом була зроблена спроба розвести ці поняття В. Розановим. Він вважав, що знання – це кількісне утворення (через механічне додавання одних знань до інших), а розуміння – якісне (вдосконалюється, стає глибшим і повнішим). Освітня революція змінює трактування означеного феномена. І. Ільїнський акцентує увагу на вдосконаленні форм і методів передавання знань та нових освітніх технологій. Однак зауважує, що сприйнята інформація може стати повноцінним знанням тільки в тому випадку, якщо вона зрозуміла суб'єктом. Сучасні автори звертають увагу на зв'язок поняття «знання» зі свідомістю та досвідом (С. Бобришов, В. Гінецинський, С. Головін, І. Зязюн, С. Малінін, А. Штиров та ін.). Інформатизація суспільства призводить до означення феномена «знання» у тісному зв'язку з «інформацією» (В. Седякін).

Алгоритм утворення знань було розглянуто на основі теорій стосовно: ядра знань як інформаційної системи (І. Самойлов); фреймів (М. Гітіс, М. Мінський), інформаційних множин (І. Козловська), порожніх комірок та принципу збігу (П. Грос, Ф. Тіхомірова). Узагальнення теорій та ідей науковців уможливило розуміння знань як динамічного утворення, котре складається з рухомих інформаційних змінних і утворюється за допомогою мисленнєвих процесів.

На основі аналізу музично-педагогічної та мистецької літератури з проблеми дослідження (І. Бичков, Т. Білан, В. Давидкіна, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Соколова, Н. Царьова, О. Чайковська та ін.), з'ясовано, що мистецькі знання розглядаються дослідниками в контексті загальних знань, однак мають у своїй основі інше змістове наповнення – мистецтво (художні стилі, мистецькі твори, музичний матеріал для виконання та сприймання, зв'язки між видами мистецтв, закономірності розвитку мистецтва та ін.). Аналіз досліджень науковців дав змогу з'ясувати, що мистецькі знання розуміються як постійно-змінні діяльнісно-психологічні утворення; вони можуть існувати тільки як «єдність у різноманітті» (В. Давидкіна); цілісна динамічна композиція, сукупність відомостей з різних видів мистецтва; результат художньо-пізнавальної діяльності. Частина науковців розглядає мистецькі знання як механічне накопичення мистецької інформації, а інші вважають за доцільне визначити їх у взаємозв'язку з художньо-мисленнєвими діями та досвідом учня. Відтак, мистецькі знання відрізняються не лише інформаційною, але й емоційно-чуттєвою та ціннісною складовою; їх формування можливе на основі принципу збігів інформації з різних видів мистецтва або дисциплін. Аналіз та узагальнення цих поглядів уможливили визначення основних напрямки розгляду ключової категорії нашого дослідження. Серед них виділяємо: культурологічний, когнітивний, тезаурусний, змістовий, інтегративно-особистісний та системний.

Екстраполяція зазначених теорій та ідей в галузь мистецтва підтверджує складність формування мистецьких знань. Маючи ті самі механізми утворення, що і загальні, мистецькі знання відрізняються художнім спрямуванням, змістовим наповненням у процесі художнього мислення, що визначає їх специфіку. З'ясовано, що мистецькі знання розглядаються в тісному зв'язку з розумінням, художнім пізнанням, яке характеризується високою емоційністю, сприйняттям,

мисленневими операціями, свідомістю та інтелектом. Доведено, що мистецька інформація перетворюється в знання лише в тому випадку, якщо вона пройшла шлях: сприйняття-розуміння-осмислення-засвоєння.

На основі ґрунтовного аналізу та осмислення ключової категорії нашого дослідження, ми трактуємо *«мистецькі знання учнів 7-8 класів»* як *сукупність відомостей з різних видів мистецтва, що є результатом сприйняття та розуміння художніх явищ, відтворюються у свідомості підлітка у вигляді понять, суджень та емоційно-ціннісних ставлень; слугують основою для утворення мистецької картини світу.*

Структуру досліджуваного феномена складає єдність *інформаційно-асимілятивного та емоційно-ціннісного компонентів.*

Інформаційно-асимілятивний компонент містить наступні елементи: мистецький тезаурус та художньо-мисленнєві дії. Мистецький тезаурус визначено на основі тезаурусної концепції Вл. та Вал. Лукових та змісту поняття «тезаурус» за М. Калашник та Л. Масол. Основою цього елементу є інформація в галузі мистецтва, що складається з мистецької термінології, творів для виконання (пісенний репертуар), творів для сприймання (музичні, художні, літературні), що обираються з урахуванням художньо-естетичного досвіду школяра та визначаються на основі навчальних програм і підручників. Другий елемент мистецьких знань стосується блоку мистецької інформації, яка проходить шлях від чужої до своєї в свідомості школяра. Такий шлях розуміємо як процес асиміляції знань: включення нової інформації в уже існуючі схеми (на основі психологічної теорії Ж. Піаже). Асиміляція слугує механізмом засвоєння мистецьких знань шляхом накопичення та опрацювання мистецького тезаурусу за допомогою художньо-мисленневих дій (аналізу, синтезу, порівняння, співставлення, узагальнення, класифікації, систематизації) на основі набутого досвіду.

Емоційно-ціннісний компонент мистецьких знань охоплює: емоційну реакцію та ціннісне ставлення до творів мистецтва. Емоції у підлітковому віці мають яскраво виражену специфіку, яка проявляється у реакції на події, що забарвлені особистісним значенням. Твори мистецтва здійснюють безпосередній емоційно-художній вплив на школяра, пробуджуючи його почуття, усвідомлення потреби в співчутті та співпереживанні. Відтак, у процесі емоційного сприймання мистецьких явищ та виконання музичних творів формуються ціннісні орієнтації, що визначають спрямованість потреб та інтересів школяра до мистецтва, дійсності й до самого себе.

У другому розділі – «Організаційно-методичне забезпечення формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики» – висвітлено специфіку інтегрованого уроку музики як умови успішного засвоєння мистецьких знань, акцентовано увагу на його педагогічному потенціалі. Розроблено організаційно-методичну модель.

Розгляд інтеграційних процесів у сфері освіти виявив їх безпосередній вплив на предмети художньо-естетичного циклу, що знаходить вираження в оновленні та створенні програм та методичного забезпечення дисципліни «Музичне

мистецтво» та «Мистецтво». Такі зміни прямо та опосередковано сприяють виникненню нових форм та підходів до формування мистецьких знань учнів. Проаналізовано і охарактеризовано методичне забезпечення шкільних предметів «Музичне мистецтво» (7 кл.) та «Мистецтво» (8 кл.); здійснено аналіз підручників (Л. Масол, Л. Кондратова, О. Гайдамака, Н. Назаренко, Н. Чен, Д. Галегова). Виявлено такі сучасні тенденції розвитку мистецької освіти як інтеграційна та культурологічна спрямованість, опора на практичну діяльність, часткове розвантаження школярів.

Вивчено педагогічний досвід вчителів-практиків щодо застосування інтегрованого уроку музики в навчальному процесі шкіл. З'ясовано, що інтегрований урок сприяє більш ґрунтовному осягненню художніх явищ за рахунок виявлення взаємозв'язків та взаємовпливу різних видів мистецтва. Відтак, інтегрований урок музики – це нетрадиційна форма, яка є важливою для здобуття інформації з різних видів мистецтва та безпосередньо сприяє формуванню мистецьких знань учнів 7-8 класів.

Педагогічний потенціал інтегрованого уроку музики сприяє: пізнанню мистецьких явищ та розуміння зв'язків між ними; формуванню цілісного уявлення про об'єкт вивчення, що є складовою мистецької картини світу школяра; зменшенню еkleктичності мистецької інформації; розвитку ініціативності, самостійності, комунікабельності, усвідомленого ставлення до себе, до дійсності та мистецтва.

У розділі теоретично обґрунтовано організаційно-методичну модель, в якій спільне функціонування всіх елементів спрямоване на формування в школярів 7-8 класів мистецьких знань на інтегрованих уроках музики. Дана модель складається з мети, завдань, чинників, наукових підходів, педагогічних принципів, умов, методів, технологій (Рис.1.)

Формування мистецьких знань учнів 7-8 класів неможливе без урахування об'єктивних та суб'єктивних чинників, які були визначені на основі особливостей та потреб школярів підліткового віку. До *об'єктивних* відносимо: масову культуру, середовище (субкультуру); інформаційні технології (Google – ефект). До *суб'єктивних чинників* входять: індивідуальні особливості (Его-ідентичність, потреба в соціально-значущій діяльності); психологічні особливості (гіперчутливість, гіперемоційність); наявність художньо-естетичного досвіду.

Серед наукових підходів виділяємо *інтенціональний, тезаурусний, інтеграційно-культурологічний та аксіологічний*. Іntenціональний підхід визначає саморозвиток учня згідно з власним проектом, що полягає в формуванні в школяра дослідницької позиції в галузі мистецтва (певної, тривалої тенденції до пошуку проблем і самостійного їх вирішення); плануванні пізнання мистецтва щодо отримання художніх знань про світ і про себе; створенні системи духовних цінностей на основі міжкультурних мистецьких здобутків; формуванні чуттєво-емоційної сфери, особливо інтелектуальних та естетичних емоцій, поява яких зумовлена спілкуванням з художніми творами. Тезаурусний – орієнтований на збагачення обсягу мистецької термінології, знання творів для виконання (пісенний репертуар) та мистецьких творів для сприйняття (музичні, художні,

літературні твори та ін.). Інтеграційно-культурологічний підхід забезпечує комплексне осягнення мистецької інформації учнем відповідно до художньої ретроспективи мистецького явища та відповідних взаємозв'язків між видами мистецтва на інтегрованих уроках музики. Аксіологічний підхід спрямовує на формування в школярів ціннісного ставлення до мистецтва.

Основними педагогічними принципами визначено: послідовність та системність подання мистецької інформації; врахування психоемоційної здатності до сприйняття мистецьких творів; спонукання до мистецької діяльності.

У розділі підкреслено, що позитивний педагогічний ефект у формуванні мистецьких знань учнів на інтегрованих уроках музики стає можливим за дотримання наскрізних педагогічних умов: врахування психофізіологічних особливостей учнів підліткового віку; забезпечення поліхудожності мистецької інформації; створення нетрадиційних форм інтегрованого уроку музики. Використання авторських та адаптованих методів та прийомів (пошукових, рефлексії, ігрових, проєктивних та методів на основі застосування інформаційних технологій) залежало від динаміки їх ускладнення впродовж інформаційно-підготовчого, мистецько-поглиблювального та контрольньо-узагальнювального етапів. Очікуваний результат - підвищення рівнів сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності методики формування мистецьких знань учнів 7-8 класів» – розроблено діагностичний інструментарій констатувального експерименту, обґрунтовано критерії, показники та визначено рівні сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів; систематизовано та узагальнено хід та результати формувального експерименту; здійснено перевірку та оцінку ефективності розробленої методики.

Дослідно-експериментальна робота проводилася в умовах природного перебігу навчально-виховного процесу шкіл Київської, Хмельницької, Миколаївської та Закарпатської областей. Експериментальне дослідження складалося з двох етапів – констатувального та формувального. Експериментом було охоплено 376 учнів.

Для отримання об'єктивних та вірогідних даних констатувального експерименту була визначена методика педагогічної діагностики. Відповідно, були розроблені анкети, тести та творчі завдання для школярів, опрацювання та аналіз яких дозволив виявити рівні сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів.

Діагностування мистецьких знань учнів 7-8 класів проводилося на основі розроблених критеріїв та показників.

Критерієм до інформаційно-асимілятивного компонента визначено когнітивно-операційний (показники: рівень володіння мистецькими термінами та поняттями; ступінь володіння музичним репертуаром для сприйняття та виконання мистецьких творів; міра здатності оперувати мистецькою інформацією на основі художньо-мисленнєвих дій; ступінь розуміння зв'язків між видами мистецтва).

МЕТА:
Оптимізація процесу формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики

ЗАВДАННЯ:

- спрямувати зацікавленість на спілкування з творами мистецтва,
- надати комплексні, системні мистецькі знання;
- розвинути уміння аналізувати твори, розуміти їхнє ціннісне значення та емоційно реагувати на них;
- створити організаційно-педагогічні умови для підвищення рівня сформованості мистецьких знань учнів

Структура мистецьких знань учнів 7-8 класів

Інформаційно-асимілятивний компонент

Емоційно-аксіологічний компонент

мистецький тезаурус

художньо-мисленнєві дії

емоційна реакція на мистецькі твори

ціннісне ставлення до творів мистецтва

ПІДХОДИ:

Інтеграційно-культурологічний, аксіологічний, тезаурусний, інтенціональний

Технології: проєктивні, діалогічні, ігрові, комп'ютерні.

ЕТАПИ:

1) інформаційно-підготовчий

2) мистецько-поглиблюваний

3) контрольнотезаурусно-узагальнювальний

Групи методів

1) пошукові

2) рефлексії

3) ігрові

4) із застосуванням інформаційних технологій

5) проєктивні

Результат: підвищення рівня сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів

ПРИНЦИПИ:

- 1) послідовності та системності подання мистецької інформації;
- 2) врахування психофізіологічної здатності до сприйняття мистецьких творів;
- 3) спонукування до мистецької діяльності

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ:

- 1) Врахування психофізіологічних особливостей підліткового віку;
- 2) забезпечення поліхудожності мистецької інформації;
- 3) створення нетрадиційних форм інтегрованих уроків музики

Рис. 1. Організаційно-методична модель формування мистецьких знань учнів 7-8 класів

Критерієм емоційно-аксіологічного компоненту визначено *емоційно-ціннісний* (показники: ступінь цілісності та глибини сприйняття мистецького твору; рівень емоційно-ціннісної зацікавленості та мистецьких асоціацій; міра здатності до усвідомлення цінності твору мистецтва; ступінь емоційної реакції на мистецький твір, що сприймається).

Проведення констатувального експерименту уможливило виявлення низького, середнього та високого *рівнів* сформованості мистецьких знань учнів.

Низький рівень характеризується: недостатньою мистецькою поінформованістю; безсистемністю, фрагментарністю, еkleктичністю знань; низьким рівнем інтересу як до окремих мистецьких творів, персоналій, явищ, так і до мистецтва загалом. Учні з низьким рівнем мистецьких знань важко орієнтуються в мистецькій термінології і не можуть застосовувати її за необхідності на інтегрованих уроках музики. Такі учні пасивні в сприйнятті, оцінці та емоційних реакціях щодо будь-якої інформації в сфері мистецтва.

Середній рівень мистецьких знань показали школярі з позитивним, але вибіркоким ставленням до мистецтва; частковим інтересом до мистецької спадщини. Мистецька інформація засвоюється школярами частково. Учні не вважають за необхідне прагнути до високого рівня мистецьких знань, переважає вибіркоче емоційно-ціннісне ставлення до того чи іншого твору мистецтва, явища чи самого митця. Поняття та терміни, опановані за обсягом програмового матеріалу, застосовуються учнями на уроках частково. У навчальній діяльності учнів не спостерігається висока активність у засвоєнні мистецьких знань.

Високий рівень характеризується ґрунтовністю (міцністю) та системністю мистецьких знань, інтегрованих за своєю суттю. В учнів яскраво виражені та сформовані уміння сприймати, порівнювати, узагальнювати мистецькі твори та явища; виявлено високі можливості художньо-мисленневих дій. Також школярі мають багатий тезаурус, що проявляється в умінні використовувати терміни під час розгляду мистецьких творів, аналізувати й застосовувати поняття. Учні мають високий поріг чутливості, емоційно сприймають мистецькі явища та виявляють суб'єктивне ціннісне ставлення до них. Усвідомлюють актуальність знань у сфері мистецтва, які збагачують кругозір та формують мистецьку картину світу. Цей рівень визначається осмисленням емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, відзначається високою активністю учнів у засвоєнні нової інформації, аналізі художніх творів та висловленні власної позиції.

За результатами діагностики мистецьких знань учнів 7-8 класів на констатувальному етапі експерименту було виявлено, що сформованість мистецьких знань школярів-підлітків переважно відповідає середньому та низькому рівням. За показниками критеріїв зафіксовано, що кількість учнів низького рівня становить 42,69%, середнього – 49,6%, а високого – 7,71%.

Формувальна частина експериментальної роботи спрямовувалась на підвищення рівнів мистецьких знань учнів 7-8 класів на основі збагачення мистецького тезаурусу, розвитку художнього мислення, активізації емоційної реакції на мистецький твір, також зацікавленості й ціннісного ставлення до художніх явищ. Розроблена методика охоплювала взаємоузгоджені з метою і

завданнями навчання учнів об'єктивні та суб'єктивні чинники, умови, підходи, технології, форми та методи педагогічного впливу на всі компоненти мистецьких знань школярів. Її ідея акумулювалась у твердженні, що мистецькі знання учнів 7-8 класів, формуючись на інтегрованих уроках, є рухомими, змінними, хоча і складаються із константних складових (дати, імена митців, явища, твори мистецтва тощо); характеризуються інтегративністю. Відтак, набуті учнями інформаційні відомості з мистецтва осмислюються та інтерпретуються за допомогою мисленнєвих операцій.

Методика впроваджувалася в навчально-виховний процес протягом трьох етапів, кожен з яких мав свої завдання та відповідні йому засоби реалізації.

Перший (інформаційно-підготовчий) етап передбачав підвищення інтересу учнів до навчального предмету та мотивації до діяльності, розширення обсягу мистецької інформації шляхом її асиміляції через художнє мислення. На цьому етапі використовувалися авторські та адаптовані методи й методичні прийоми: «Мистецький лабіринт», «Мистецький волейбол», «Найрозумніший», «Почуття», метод художніх асоціацій, «Впізнай мистецький твір», «Битва електронних словничків», «Віртуальні інструменти та синтезатори», тести, «Вгадай мелодію...», «Орел і решка» та творчий проект «Чарівні мелодії українських пісень» (на основі українських колискових пісень).

Другий (мистецько-поглиблювальний) етап впровадження методики мав на меті поглибити мистецькі знання завдяки практичній мистецькій та суспільно-значущій діяльності. На цьому етапі впроваджувались методи рефлексії, пошуку інформації та методи на основі використання інформаційних технологій. Ефективність роботи на даному етапі залежала від самостійних та пошукових форм навчання. Серед методів та методичних прийомів найбільш продуктивними були: «Пекельна мистецька кухня», «Гіпермаркет», «Редактор мистецького журналу», «Галерея митців та їхніх шедеврів»; «Селфі of art'semotion»; написання есе за відповідним мистецьким твором, пошук аналогій, «Слово зі скриньки»; «Аукціон», «Мистецький пінг-понг», «Сам собі композитор»; телемости, учнівські мистецькі вебінари, караоке-трансляції. Зміст уроків має виражену спрямованість на поглиблення мистецьких знань. Підсумком проведення другого етапу стала робота над творчим проектом «Чарівні мелодії українських пісень» (на основі української народної пісні «Щедрик»).

Третій етап (контрольно-узагальнювальний) спрямовувався на закріплення нової мистецької інформації та осмислення вже існуючих мистецьких знань на основі досвіду учня, орієнтація на подальше самостійне ознайомлення з творами мистецтва. Особлива увага приділялася залученню школярів до суспільно-значущої мистецької діяльності, активізації інтересу до здобуття мистецької інформації, розвитку творчих здібностей, стимулюванню ініціативи щодо самовираження, здатності пізнавати все різномайття мистецтва. Даний етап збагатився методами: «Мистецька карта знань», фасилітована дискусія, «Мистецька телевізійна служба новин»; методи рефлексії доповнив метод «Мистецький відбиток долоні».

Відтак, на кожному етапі використовувалися розроблені та адаптовані методи, авторські форми інтегрованих уроків музики та збірка власних пісень «В моєму серці найсвітліша пісня», що сприяло позитивній динаміці формування мистецьких знань учнів 7-8 класів.

Зазначимо, що врахування суб'єктивних та об'єктивних чинників, а також інших складових організаційно-методичної моделі сприяло формуванню Его-ідентичності підлітків та реалізації їх потреби в соціально-значущій діяльності шляхом створення колективних творчих проєктів, які реалізувалися шляхом виступів перед бійцями АТО, дітьми-сиротами, ветеранами-афганцями та ліквідаторами Чорнобильської аварії.

Результати проміжних зрізів перевірки стану мистецьких знань учнів 7-8 класів показали, що навчання, організоване за експериментальною методикою в ЕГ, у порівнянні з КГ, сприяло загальному підвищенню їх сформованості на інтегрованих уроках музики (табл.1).

Представлені в таблиці дані ілюструють суттєву динаміку підвищення результатів формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики, що зафіксовано в експериментальних групах: середній показник високого рівня за всіма компонентами та відповідними йому критеріями у ЕГ збільшився на 25,63, в той час, як у КГ – лише на 3,39.

Таблиця 1

**Динаміка сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів
контрольної та експериментальної груп (у%)**

Компоненти	Критерії	Групи	Рівні								
			Початок			Кінець			Динаміка		
			Низ.	Сер.	Вис.	Низ.	Сер.	Вис.	Низ.	Сер.	Вис.
<u>Інформаційно-асимілятивний</u> мистецький тезаурус та художньо-мисленнєві дії	<u>Когнітивно-операційний</u>	КГ	45,21	50,53	4,26	34,44	55,99	9,57	-10,77	+ 5,46	+ 5,31
		ЕГ	45,21	50,53	4,26	9,93	57,80	32,27	-35,28	+7,27	+28,01
<u>Емоційно-аксіологічний</u> емоційна реакція на мистецькі твори та ціннісне ставлення до творів мистецтва	<u>Емоційно-ціннісний</u>	КГ	40,16	48,67	11,17	32,49	54,88	12,63	-7,67	+6,21	+1,46
		ЕГ	40,16	48,67	11,17	6,91	58,69	34,40	-33,25	+10,02	+23,23
Середні показники		КГ	42,69	49,6	7,71	33,46	55,44	11,1	-9,23	+5,84	+3,39
		ЕГ	42,69	49,6	7,71	8,42	58,24	33,34	-34,27	+8,64	+25,63

Суттєве зниження кількості учнів, що відповідає низькому рівневі, стало можливе за рахунок того, що школярі ЕГ перемістилися на середній та високий

рівні. Незначний розрив спостерігається між показниками середнього рівня у ЕГ та КГ. Середній рівень у ЕГ збільшився на 8,64, а КГ – на 5,84. Стрімка позитивна динаміка зафіксована між показниками низького рівня сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів. У ЕГ низький рівень зменшився на 34,27, а у КГ лише на 9,23.

Достовірність результатів застосування досліджуваної методики здійснювалося за допомогою математичних обчислень з використанням критерію Стюдента. Статистичними даними доведено, що загальний показник успішності в учнів експериментальної та контрольної груп відрізняється не випадково, а є результатом застосування авторської методики.

Отже, проведення експериментального дослідження та позитивна динаміка формування мистецьких знань учнів 7-8 класів свідчить про ефективність запропонованої методики та перспективність її впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування мистецьких знань учнів 7-8 класів. Дані положення знайшли відображення в розробці, обґрунтуванні організаційно-методичної моделі та експериментальній перевірці методики формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики. Результати теоретичного та експериментального дослідження підтвердили ефективність розробленої методики, доцільність її застосування в шкільній практиці й дали підстави для наступних висновків:

1. На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу філософської, музично-педагогічної та мистецтвознавчої літератури, освітніх реалій сучасної шкільної теорії та практики доведено актуальність проблеми формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики та визначено сутність поняття «мистецькі знання учнів 7-8 класів». Осмислення категоріального апарату та теоретичний аналіз наукових джерел показали, що знання мають певний алгоритм (механізм) утворення, який розглянуто на основі інформаційних елементів теорії про ядро знань, інформаційну систему, фрейми, інформаційні множини, порожні комірки та принцип збігу. З'ясовано, що мистецькі знання формуються за допомогою подібного механізму, однак мають інше змістове наповнення – мистецтво що включає не лише інформаційну складову, але й емоційно-чуттєву та ціннісну; велику роль при утворенні мистецьких знань відіграють художньо-мисленнєві дії. Визначено, що нова мистецька інформація накладається та взаємодіє з уже існуючими мистецькими знаннями учня, засвоюється та впливає на формування мистецького світогляду школяра.

На основі теоретичного аналізу основної категорії дослідження визначено поняття «мистецькі знання учнів 7-8 класів як сукупність відомостей з різних видів мистецтва, що є результатом сприйняття та розуміння художніх явищ,

відтворюється у свідомості підлітка у вигляді понять, суджень та емоційно-ціннісних ставлень; слугує основою для утворення мистецької картини світу.

Розроблена *структура* мистецьких знань учнів 7-8 класів, яка містить два компоненти: інформаційно-асимілятивний (мистецький тезаурус та художньо-мисленнєві дії) та емоційно-аксіологічний (емоційна реакція на мистецькі твори і ціннісне ставлення до творів мистецтва). З'ясовано, що успішність формування першого компоненту залежить від здатності осмислювати та засвоювати мистецьку інформацію, яка стає власним надбанням учня, якісно використовується при обговоренні мистецьких явищ, стилєвих напрямків і творів мистецтва та збагачує тезаурус школяра. Другий компонент передбачає здатність до емоційної реакції на твори мистецтва і спрямовує на формування ціннісного ставлення до духовних та матеріальних пам'яток мистецтва.

2. Розглянуто сучасні інтеграційні процеси у освіті. Виявлено, що інтеграція розуміється як: цілісність, процес зближення, становлення цілісності розрізнених елементів, узагальнення знань, об'єднання, взаємопроникнення тощо. Окреслено специфіку інтегрованого уроку музики, що розуміється як важлива умова здобуття інформації з різних предметів, видів мистецтва та безпосередньо сприяє формуванню мистецьких знань. Висвітлено педагогічний потенціал інтегрованого уроку, який реалізується через сприяння пізнанню мистецьких явищ та розумінню зв'язків між ними; формування цілісного уявлення про об'єкт вивчення, що є складовою мистецької картини світу школяра; зменшення еклектичності мистецької інформації; розвиток ініціативності, самостійності, комунікабельності, усвідомленого ставлення до себе і до дійсності. Розглянуто методичне забезпечення шкільних дисциплін «Музичне мистецтво» / «Мистецтво», що характеризується інтегративністю, системністю, послідовністю викладення мистецької інформації, поділом її на основну та другорядну з опорою на творчу активність та діяльність школярів на уроках.

3. Теоретично обґрунтовано організаційно-методичну модель, в якій спільне функціонування всіх елементів спрямоване на формування у школярів мистецьких знань на інтегрованих уроках музики. Основними завданнями організаційно-методичної моделі є: визначення спрямування зацікавленості учнів на спілкування з творами мистецтва; надання комплексних, системних мистецьких знань; розвиток умінь аналізувати твори, розуміти їхнє ціннісне значення та емоційно реагувати на них; виявлення організаційно-педагогічних умов для підвищення рівня сформованості мистецьких знань учнів. Вагоме значення мають об'єктивні та суб'єктивні чинники. Серед наукових підходів виділено: інтеграційно-культурологічний, аксіологічний, тезаурусний та інтенціональний. Основою розробки методики визначено опору на *принципи*: послідовності та системності подання мистецької інформації; врахування психоемоційної здатності до сприйняття мистецьких творів; спонукання до творчої діяльності. Формування мистецьких знань учнів на інтегрованих уроках музики стає можливим за дотримання *педагогічних умов* (врахування психофізіологічних особливостей підліткового віку; забезпечення поліхудожності мистецької інформації; створення нетрадиційних форм інтегрованого уроку),

технологій (проективних, діалогічних, ігрових та комп'ютерних), використання 5 груп методів (пошукові, рефлексії, ігрові, із застосуванням інформаційних технологій, проєктивні).

4. Розроблено методику педагогічної діагностики та обґрунтовано критерії (когнітивно-операційний та емоційно-ціннісний) та показники, які дозволили визначити стан мистецьких знань учнів 7-8 класів за низьким, середнім та високим рівнями, а також та надати їм змістових характеристики. Середній кількісний показник низького рівня становив 42,69%, середнього – 49,6%, високого – 7,71%. Зазначені статистичні дані зумовили необхідність розробки та експериментального впровадження спеціальної методики для покращення ефективності формування мистецьких знань учнів.

5. Розроблено та експериментально перевірено поетапну методику формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики. Вона передбачала три взаємопов'язані етапи: інформаційно-підготовчий, мистецько-поглиблювальний та контрольно-узагальнювальний. На кожному етапі використовувалися п'ять груп авторських та адаптованих методів, авторські нетрадиційні форми інтегрованих уроків музики. Методика включала розроблену збірку авторських пісень для розширення музичного репертуару учнів та передбачала створення з учнями колективних творчих проєктів.

Експериментальне дослідження процесу формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики та порівняння результатів констатувальної та формувальної частини експерименту показали, що у ЕГ показник середньої зваженої за двома показниками перед впровадженням методики становило 1,65, а після експериментальної апробації – 2,25. Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи дали можливість спостерігати і фіксувати позитивну динаміку зростання середнього та високого рівнів сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів ЕГ порівняно зі школярами, які входили до складу КГ. Статистична обробка отриманих результатів дозволяє зазначити, що визначені теоретичні та методичні напрацювання є ефективними у практичній діяльності.

Виконання дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи її подальшої розробки вбачаються в поглибленні структурного аналізу мистецьких знань підлітків. Разом з тим, предметом подальшого наукового вивчення можуть стати питання удосконалення методичного забезпечення дисциплін «Музичне мистецтво» та «Мистецтво» в загальноосвітніх закладах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Шпіца Р. І. Категорія «компетентність» як наукова проблема педагогічної освіти/ Р.І.Шпіца // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. – Випуск 15(20). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - С.49-54

2. Шпіца Р. І. Категорія «тезаурус» у джерелах сучасної гуманітарної науки / Р. І. Шпіца // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Вип.16 (21). Частина 2. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С.3-6.
3. Шпіца Р. І. Феномен «знання» у контексті сучасної педагогічної освіти / Р. І. Шпіца // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Випуск 18 (23). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – С.57-61.
4. Шпіца Р. І. Методика формування мистецьких знань учнів 7-8 класів / Р.І.Шпіца // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – №1 (56), лютий 2017. – Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2017. – С.256-260.
5. Шпіца Р.І. Організаційно-методична модель формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики / Р. І. Шпіца // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць, № (1) 55. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2017. – С.133-136.
6. Шпіца Р. І. Діагностика рівнів сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів / Р. І. Шпіца // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових праць. – Випуск 22(27). – Частина 2. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – С.134-137.
7. Shpitsa Roksolana. A phenomenon of artistic knowledge in the context of modern musical and pedagogical education // Roksolana Shpitsa // Intellectual Archive. – Toronto : Shiny World Corp., 2015. – Volume 4. – Number 6. – PP. 178-189.
8. Shpitsa Roksolana. Substantiation of artistic knowledgesstructure students' in Grades 7–8 in conditions of integrated lesson / Roksolana Shpitsa // Intellectual Archive. – Ontario : Shiny Word. Corp. (Canada). – 2016. – November / December. – Vol. 5. – No. 6. – PP. 53-62.
9. Shpitsa R.I. Innovations in the integrated Music lesson: educational call of modern realias in comprehensive schools / R.I. Shpitsa // Science and practice: Collection of scientific articles. – Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016. – P. 307-310. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11880>
10. Shpitsa R.I. The untraditional forms of work in integrated lessons for pupils in grades 7-8 / R.I. Shpitsa // Trends in der Entwicklung der nationalen und internationalen Wissenschaft: Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel. – Verlag SWG imex GmbH, Nurnberg, Deutschland, 2016. – S.330 – 333.
11. Шпіца.Р.І. Категорії «компетенція» та «компетентність» у сучасній науковій літературі / Р.І.Шпіца // Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття : зб.матеріалів ІІ Всеукраїнської наук.-прак. конф., Мукачеве, 14-15 березня 2013р. – Мукачеве : МДУ, 2013. – С.195-198.
12. Шпіца Р. І. Мистецькі компетентності як наукова проблема в сучасній теорії та практиці поліхудожньої освіти /Р.І.Шпіца // Мистецька освіта в Україні : проблеми теорії і практики : зб. тез за матеріалами Всеукраїнської науково-методичної конференції-семінару. 27-28 лютого 2014 року. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С.136-139.

13. Шпіца Р. І. Історіографія поняття «компетентність» у світовій науковій літературі» Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб.матеріалів XI Міжнар.педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / [голов. ред. : І.А.Зязюн]. Вип.5 (9). – Чернівці : Зелена Буковина, 2014. – С.183-186.

14. Шпіца Р.І Інтеграція та інтегровані уроки у музично-педагогічній сфері / Р. І. Шпіца // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. Матеріалів XIII Міжнар. Педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької. – Вип.7 (11). – К. : Талком, 2016. – С.293-295.

АНОТАЦІЇ

Шпіца Р. І. Формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2017.

Дисертацію присвячено проблемі формування мистецьких знань учнів 7-8 класів на інтегрованих уроках музики в загальноосвітній школі. Розглянуто стан проблеми, з'ясовано сутність феномена «знання», дано визначення поняттю «мистецькі знання учнів 7-8 класів», окреслено основні напрямки розгляду мистецьких знань, висвітлено їх зміст та структуру.

Окреслено специфіку інтегрованого уроку музики як умови успішного засвоєння мистецьких знань та розкрито його педагогічний потенціал. Проаналізовано методичне забезпечення дисциплін «Музичне мистецтво» / «Мистецтво» та вивчено педагогічний досвід вчителів-практиків.

Розроблено діагностичний інструментарій констатувального експерименту, обґрунтовано критерії, показники та визначено рівні сформованості мистецьких знань учнів 7-8 класів. Теоретично обґрунтовано організаційно-методичну модель формування мистецьких знань учнів. Систематизовно та узагальнено хід та результати педагогічного експерименту; здійснено перевірку та оцінку ефективності розробленої авторської методики.

Ключові слова: мистецькі знання, інтегрований урок музики, особливості та потреби підліткового віку, організаційно-методична модель, методика.

Шпица Р. И. Формирование художественных знаний учеников 7-8 классов на интегрированных уроках музыки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика музыкального обучения. - Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2017.

Диссертация посвящена проблеме формирования художественных знаний учеников 7-8 классов на интегрированных уроках музыки в общеобразовательной школе. Рассмотрено состояние проблемы, выяснено сущность феномена

«знания», дано определение понятию «художественные знания учеников 7-8 классов», определены основные направления рассмотрения художественных знаний, освещены их содержание и структура.

Определена специфика интегрированного урока музыки как условия успешного усвоения художественных знаний и раскрыто его педагогический потенциал. Проанализировано методическое обеспечение дисциплин «Музыкальное искусство» / «Искусство», изучено педагогический опыт учителей-практиков.

Разработан диагностический инструментарий констатирующего эксперимента, обоснованы критерии, показатели и определены уровни сформированности художественных знаний учащихся 7-8 классов. Теоретически обоснованная организационно-методическая модель формирования художественных знаний учащихся. Систематизированы и обобщены ход и результаты педагогического эксперимента; осуществлена проверка и оценка эффективности разработанной авторской методики.

Ключевые слова: художественные знания, интегрированный урок музыки, особенности и потребности подросткового возраста, организационно-методическая модель, методика.

Shpitsa R. I. Formation of 7-8 grades students' art knowledge at the integrated music lessons. - The manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.02 - Theory and Method of Musical Education. - National Pedagogical Drahomanov University, Kyiv, 2017.

The dissertation is devoted to the problem of the formation of 7-8 grades students' art knowledge at the integrated music lessons in a general secondary school. As a result of the study, the state of the problem is considered; the essence of this phenomenon is clarified. The basic aspects of consideration of artistic knowledge are defined: cultural, cognitive, thesaurus, content, integrative-personal and systemic.

It has been discovered that knowledge can not be constant, although it consists of stable elements that are their basis. The new information is superimposed on the constant knowledge, becomes a component of the information set of already known knowledge and comes into contact with them in a close relationship - assimilated. These provisions made it possible to develop an algorithm that takes into account the peculiarities of the formation of students' artistic knowledge, and it is the procedural basis for their formation. The essence of the concept "artistic knowledge of students 7-8 classes" is determined, their content and structure are developed.

The pedagogical potential of the integrated lesson is revealed. The organizational-methodical model of the stage-by-stage methodology for the formation of artistic knowledge of students of 7-8 grades, which consists of the following components: tasks, scientific approaches, principles, factors of influence on the teenager (objective and subjective), in determining which the features and needs of adolescence, pedagogical conditions (cross-cutting), technologies, forms and methods are taken into account, which makes it possible to use them variably in school curriculum. The

intentional approach, which, along with the integration-cultural, thesaurus and axiological principles, was grounded in the basis of organizational-methodical model of the formation of artistic knowledge.

The criteria and indicators are formulated, the level of formation of artistic knowledge of pupils of 7-8 classes is revealed. The effectiveness of a step-by-step methodology for the formation of artistic knowledge of 7-8 grade students in integrated music lessons based on 5 groups of methods (author's and adapted) and musical compositions from the author's collection has been experimentally tested. This process envisaged successively changing stages: informative, preparatory, artistic-deepening and creative-generalization.

Key words: artistic knowledge, integrated lesson of music, peculiarities and needs of adolescence, organizational methodical model, methodology.

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100317768

Підписано до друку 24.11.2017 р. Формат 60х84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Наклад 100 пр. Зам. № 348

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.